

AKATALPA

Ocak 2000

Sayı : 1

AKATALPA MI ?

‘Akatalpa’ Türkiye’de çıkmıyor. Türkiye; sınırları, sancıları, belli oylumu olan bir coğrafi mekân. Bizse, coğrafyanın yanında bir tarih içinde çıktığımızı düşünüyoruz. Adımız bu yüzden Akatalpa. Bu anlam dışı sesler toplamının, anlamsız görüntülü sözcüğün ilerde anlamlarla dolmayacağını, ışıltılı bir özel ad olmayacağını kim ileri sürebilir ki? Dün, sözgelimi Akalar, Akatlar vardı, Aptallar; yarın Akatalpalıların olmayacağını kim ileri sürebilir ki? Minik Akatalpa obasının, dünyada yeni bir rengin, yeni bir kokunun, yeni bir tadın, yeni bir duyarlığın belirmesine vesile olmayacağını ya da bildik duyarlılıklardan henüz keşfedilmemiş farklı duyarlılıklar doğurtmayacağını, bu değilse, bunun ön-ortamını oluşturmayacağını kim ileri sürebilir ki?

Kim sentetik ve üstelik benbenci bir edebiyatın, bir şiir ortamının yanında, hatta karşısında, sahih ve sahici bir edebiyat - şiir ortamı yaratamayacağımızı ileri sürebilir! Varsa, ‘kim’leri ve varsanız, sizi burada bekliyoruz.

Sina Akyol, Hayati Baki, Salih Bolat, Melih Elal, Hilmi Haşal, Halim Hayal, Yunus Koray, Mustafa Ocak, Cihan Oğuz, Faize Özdemirciler, Hüseyin Peker, Mehmet Mümtaz Tuzcu, Serdar Ünver, İhsan Üren, Coşkun Yerli.

LİRİKLER

I

Çıtırdayan bir çalı
Pırlatır ya yüreği
Daracık bir izlekte

Öyle işte benim de
Kalkıp sana gelişim
Dağ yolları düşümde.

II

Bir böceği elinde
Usul usul okşayıp
Gülce narın tuttun ya

Şöyle dedim, anımsa :
“Böcekleyin yaşarım
Yoksan eğer yanımda!”

III

Çökse de gecelerde
İçimize bin uyku
Yine günü gözlerdik

Şimdi erken akşamdan
Üstümüzde kuşörtü
Düşeriz düşe yenik.

Melih ELAL

İnsanla birlikte var olan, insan var oldukça da yaşamını sürdürecektir olan sanat, özellikle de şiir ve yazın; baskı makinesinin bulunmasıyla yöresellikten evrenselliğe doğru yol almaya başladı.

Önceleri sözel ve bellemeye dayalı olan şiir ve yazın, doğaldır ki yaratıcısının, sanatçısının çevresince biliniyordu, belliyordu. Sanatçı hangi yöredeyse, o yörede kalıyor, yaygınlaşmıyordu. Bu da diğer yerel verimlerle ilişki ve etkileşimi engelliyordu. O nedenle ki, şiir ve şiire ilişkin söylemler, biçimler; farklı bölgelerde yeniden yeniden yaratılıyor; yeni bir söyleme ulaşmak gecikiyordu.

Baskı makinesinin bulunması, bu evrilişi de hızlandırdı. Verimler önce kitaplaştı, yaygınlık kazandı. Kitaplar sayıca arttıkça herkese ulaşamaz oldular. Oysa şiir ve yazın okuruna ulaşmak istiyordu. İşte gazete tam bu sırada insanlığın yaşamına girdi. Gazete olgusuyla birlikte şiir ve yazın da yeniden canlanıp yaygınlaştı. Ama kitapla gazetenin arasında, ikisini buluşturan, ikisinden de kimi yanlar, yönler taşıyan bir ara organ olmalıydı. Bu gereksinim, dergileri, ardından da şiir ve yazın dergilerini doğurdu.

Yeryüzünde bilinen ilk dergi, 1663'te Hamburg'da *Erbauliche Monatsh-Unterredungen* (1663-1668 arası; Örnek Aylık Düşünceler) adıyla, ayda bir yayımlanmaya başladı. Bu ve onu izleyen dergiler, bilim alanındaki gelişmeleri tartışma, yayma amacı güdüyorlardı. Bu gelişmeler sürerken, şiir ve yazın alanında artan kitap sayısı, düzenli (belli zaman dilimlerinde) kitap kataloglarının yayımlanmasını doğurdu. Bir süre sonra, kataloglarla birlikte, eleştiri yazılarını içeren ekler verilmeye başlandı. Böylece yazın dergileri doğdu. Schiller *Die Horen* (1795-1797)'i, Goethe *Propyläen* (1789-1800)'i yayımlayarak, temsilcisi oldukları yazın akımlarının tanınıp yayılmasına öncülük ettiler. Bunlar ve benzeri dergiler Batı'da hızla yaygınlaştı.

Bizde de, çağdaşlığa yönelik şiir ve yazın verimleri, önce gazetelerde görünmeye başladı. 1840'ta yayımlanmaya başlayan *Ceride-i Havadis*, çeviri şiirler, çeviri romanlar, çeviri oyunlar da yayımladı. Bunu, yazın yaşamının içinden gelen Şinasi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Ahval* (1860) izledi. Dönemin belli başlı yazın insanları, bu gazetede yazdılar, verimlerini yayımladılar.

Başlangıçta gazete; şair ve yazarların, verimlerini yayımladıkları, okurla buluştukları alandı. Şiirler, öyküler önce burada yayımlanır, romanlar burada tefrika edilir, eleştiri yazıları burada yer alır, ardından kitaplaşırdı.

Şiir ve yazın dergilerinin yayımıyla, gazetelerde önce şiir ve eleştiri yazıları görünmez oldu. Bunu öykü izledi. Roman tefrikaları ise günümüzden yirmi yıl öncesine değin gazetelerde varlıklarını sürdürdüler. Şimdilerde ise zaman zaman görünüp yok oluyorlar. Kimi gazeteler şiir ve yazında tümüyle kopmamak, geleneği sürdürmek adına haftalık ya da aylık ekler veriyor, kimi sayfalarını haftanın belli günlerinde şiir ve yazına ayırıyorlar.

Bizdeki ilk dergilere, özellikle yazın dergilerine gelince : 1849'da *Vekâyi-i Tibbiye* yayımlanan ilk dergimiz. Adından da anlaşılacağı üzere, sağlık sorunlarını konu ediniyor. Şiir ve yazın, gazetelerde olduğu gibi, önce bilim ve teknik üzerine yayım yapan dergilerde, özel bölümler biçiminde yer alıyor. Bu biçimde şiir ve yazına bölüm ayıran ilk dergi 1870-1871 arasında yayımlanan *Dağarcık*. İlk şiir ve yazın dergisi ise 1880'de yayımlanan *Mecmua-i Ebuzyiya*. Bunu *Servet-i Fünun* (1891; 1896'dan sonra Tevfik Fikret ve arkadaşlarının yazmaya başlamasıyla şiir ve yazın dergisi olacaktır.), *Musavver Malumat* (1895), *Beyanü'l-Hak* (1908), *Türk Yurdu* (1911), *Sebilü'r-Reşat* (1911), *Genç Kalemler* (1911), *Halka Doğru* (1913), *Türk Sözü*

(1914), *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası* (1917) gibi dergiler izler. Cumhuriyet döneminin ilk şiir ve yazın dergisi ise *Resimli Ay* (1914)'dir. Bunlar farklı şiir ve yazın akımlarını yayma ve temsil etme görevini üstlenirler. Yazınımızda *Servet-i Fünun*, 27 Mart 1891 - 26 Mayıs 1944 tarihleri arasında, 53 yıl, 2464 sayı yayımlanarak, sayıca en fazla yayımlanan dergi sanını kazanır. 15 Temmuz 1933 tarihinde yayım yaşamına atılan *Varlık* dergisi ise, 1108. sayısıyla 66 yıl, 5 aydır yayımını sürdürmektedir. Yazınımızın en uzun soluklu dergisidir.

Gerek Batı'da, gerekse bizde ilk dergiler gazete boyutundadırlar. Biçimleri de gazeteye benzer. Kapakları yoktur. Giderek boyutları, gazete boyutundan farklılaşır. Yukarıda saydığım dergilerin tümü bu özelliktedir. Gazeteye benzerlikleri o boyuttadır ki, kendilerine mecmua demelerine karşın, önsözlerinde, çıkış yazılarında mecmua sözcüğü yerine, gazete demeyi yeğlerler. Bakınız, *Hüsn ü Şiir* adıyla sekiz sayı yayımlandıktan sonra, adını *Genç Kalemler* yapan dergi, müdüriyet imzalı yazısında bunu nasıl duyuruyor : "Bugün birinci nüshasını okuduğunuz 'Genç Kalemler' evvelce intişar eden 'Hüsn ü Şiir'in bir şekli-i mütekâmilinden başka bir şey değildir. Evet gazetemizin heyet-i tahririyyesi sizin evvelce tanıdığımız gençlerdir." Gördüğümüz gibi, gazetemizin yazı kurulu, diyorlar.

Sözü niye mi gazeteye getirdim! Gazete gibi yapraklardan oluşan, yaprak yaprak yayımlanan dergilerden söz edeceğim de ondan. Orhan Veli ve arkadaşları, biçimsel olarak gazeteye benzediği, gazetenin yapraklarını andırdığı için, çıkardıkları derginin adını *Yaprak* koydular.

Dergiler, 1910'lardan sonra kapak kullanmaya başladılar. Önceleri ve sonraki yaprak biçimindeki dergiler, baş taraflarında; adlarının, kimliklerinin bulunduğu başlık (logo) kullanıyorlar; yazılar bunun hemen altından, kimi zaman da yanından başlıyordu. Bu görünüşleriyle, gazete ile kitap arasındaki ilk adımı oluşturuyorlardı.

Gazeteden uzaklaşan, kitaba yaklaşan dergiler ise kapak kullanıyorlardı. Kapakta başlık ve dergi içeriğine yönelik bilgiler yer alıyordu. Sonraları kapağa desen, resim girmeye başladı. Böylece içerik ile ilgili bilgiler, iç sayfalara taşınır oldu. Kapak düzeniyle birlikte boyutlar küçüldü, giderek sayfa sayıları arttı; sonunda da kitap boyutlarına ulaşıldı bu tür dergilerde...

Yaprak biçimindeki dergilerde de boyutlarda farklılaşma yaşandı. Bu aynı zamanda farklı olmayı, özgün olmayı arayıştı; ama sayfa sayısı pek artmadı. Sayfayı artırmak yerine puntoyu küçültmek yeğlendi.

Yaprak biçimindeki benim saptayabildiğim, bildiğim dergiler şunlar : *Yaprak* (1949-1950), *Yeditepe* (1950-1975), *Şairler Yaprığı* (1954-1957), *a* (1956-1960), *Yeni a* (1972-1974), *Edebiyat Cephesi* (1979), *Yusufoçuk* (1979-1980), *Yaşam İçin Şiir* (1983), *Şiir-lik* (1994-1998), *Dördüncü Yeni* (1994-1998), *Dize* (1994 - Yayımı sürüyor), *Şiir Oku* (1996 - Yayımı sürüyor), *Pencere* 1996 - Yayımı sürüyor), *Islık* (1998 - Yayımı sürüyor), ... 2000 yılının ilk günlerinde, yeni bir bin yıla girerken, şiir ve yazın alanında, *Akatalpa* da yaprak biçimindeki dergiler arasında yerini alıyor. Yolu ışıklarla dola...

Sina AKYOL

KAVUŞUR

Kül dedim, kimler-
iştir?

Âteş ile su
Onlar kavuşur.

Ağacın dalı
ağacın elbet
dalına değer,
öbür.

Coşkun YERLİ

NAKIŞLAR - I (Ağaçların Kuşların İyiliği için)

1

Saçakta karga
peynirsiz ve tilkisiz
daraldı, gitti.

2

Bulutsuz akşam,
lacivert gökte kayan
sekiz uçağı.

3

Çamurlu suda
üşür akkor dolunay,
titrer ölesiye.

4

Kış günü parkta
yağmur yağdı yağacak–
anne tedirgin.

5

Dilenci kadın
hayır dualarıyla
kızı korkuttu.

6

Dam üstlerinde
poşetler uçuşuyor,
hırslı, tecimen.

Hüseyin PEKER

BEDEN DİLİ

Hiç şiir yazmadım beden diliyle
Beni affetsin şairler, göbek taşından
dize kuranlar, çift kimlikliler
Öpücüğü savunmadım, mavi dişlerimi çıkartmadım

Beni affetsin hayat çocukları; o penceresinde içtiği
buzlu biraya toz kondurmayan
Mendil sallayan kendi sırası gelince
Yanakları yansımadı sevdiğimin, ellerine dilenci diye
saldırmadım, öpmedim orasını burasını
Ben hiç sevmedim desem yeri
Tabut odalarda doğdum bittim
Öleceğim yer, eflatun-kırmızı sorgulama evi
Pantolonumu çözmedim gösteri niyetine
Değerini bilmedim şiir yorgunu dudaklarımın
Eğlence okulunda bitirdim sınıfı
Hiç tanımadan öğretmenim; tarih bilir, felsefe hocaları
coğrafya uzmanı, dil kuşatıcıları
Cebimde kalmadı kimsenin kartviziti

Bileklerimi ilk ovan sizensiz
Benim tırnak yıkayıcım, yaşayıp bitirdim
buzul çağımı, beni daha çok ovun mermer kürsünüzde
Gözü kapalı mimiklerim bu acıdan kalmadır
Etkiyi değiştirmeyin beni örttüğünüzde
Sevgi benim dizimde bükülen bir ince yaradır

İhsan ÜREN

SARI GÜL DAĞINIK

Sordum sarı güle :
Neden düştün ortalık yere?
Saç dağınık, taç dağınık!
Yaşamdan yüz mü çevirdin?
Göz dağınık, söz dağınık.

Havasız mı kaldın susuz mu?
Çöllere mi düştün, dillere mi?
Dal dağınık, kol dağınık.
Solmuşsun, salmışsın kendini;
Neden ne var, şimdi ne oldu?
Baş dağınık, yürek dağınık!

Sararıp solmuşsun sarı gül;
Taşlara mı, taşraya mı düştün?
Umarsız mısın, yol çıkmaz mı?
Bir hal, bir yol bulunmaz mı?
Kalem dağınık, mesel dağınık.

TOZ VE ZAMAN

Halim HAYAL

Eskiye karşı sevgiyle, özlemlerle bakılır her nedense. Kendi
geçmişine yönelik kötü duygular beslemenin saçmalığıysa
tartışılmaz bile. Bunun yanı sıra pek yargılanmaz da eskime,
şimdiye ve geleceğe hiçbir şey katmayacağı bilindiğinden
belki... Belki de geçmiş karşısındaki güçsüzlüğümüzden.
Sözlüklerin verdiği bütün karşılıklarıyla 'eski' terimine, eski

takısıyla anlamlandırılan nesnelere-öznelere ilgiyle, buruk bir ilgiyle bakar insanoğlu. Öyle ya, *eski*, yani, “çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan”, artık sonsuz uzaktır ve sevilir, ancak sevilir... Eskiye acımanın, eskiye üzülmünün tuhaf atmosferi çok derinde gizlidir. Özel anıların hassas yatağında. Eskiye yararlı kılmaksa, unutmamaktan, anıların dinlendirilmesine pay bırakmamaktan geçer. Eskiye gidip yeniden yaşamaktan, düşünüyü tazelemekten ne zarar gelir? denebilir. Ama, eskiye rağbet olmadığı gerçeğini usunda tutarak sevmeli insan geçmişini. Toz yığınının dönmeden sevmeli, eğer sevecektir. Yoksa şimdiki ve sonrayı heba etmek işten bile sayılmaz.

Eski dergileri aramaya kalkıştığım da böylesine önemli bir *toz* sorunuyla karşılaşacağımı bilmezdim, bilemezdim. Meğer yaşamımız tozlanıyormuş da, yanından geçip giderken farkına varılamıyormuş.

Dergileri karıştırırken yılların bıraktığı yorgunluğa, o sinsi şiddete katlanmanın seyir atlası çıktı karşıma. Her yaprağı çevirdikçe sayfaları mı gördüm, yoksa yakın geçmişimi mi? Tam olarak kestiremiyorum şimdi. Korkunç bir eskimilik sancısının atlasıydı adeta : sarartı, küf ve toz... Kötü bir eskilik... Sanki yorgunluğunu toz tanelerinin diliyle söylüyordu zaman. İnsanoğlunun toza karşı dirençsizliğini (alerjisini) bilirmiş gibi; gizliden değil, göstere göstere örtmüştü pek çok şeyi... Kâğıt denen nesnenin üzerindeki harflerin, işaretlerin karşılığı olan her şeyi yani. Sadece kabukta, yani kapakta yoğunlaşmış zaman dilimi, sıradan sararıp solmadır deyip geçemezdim... Öyle değildi. Dergi içlerine de atmıştı imzasını zaman meleği... Sayfalara verdiği kirli sarartı salt ürküntü saçıyordu. Bense aradığım şiirleri bulma umuduyla nefesimi tutup sürdürüyordum aramayı. Zamanın, savunmasız nesnelere ve insanlara karşı ettiği haksızlığa sızlanarak, lanetler okuyarak. Acımasızlığı bu; toz şiddeti günlerin, haftaların, ayların, yılların... Hüzünle ve genzimdeki korkunç yanmayla barışmaya gayret göstererek birakım sonunda, ‘dergi madeni’ karton kutularda eskicilik yapmayı. Deterjan paketleri hacminin cehennemi anımsatacak denli korkunç olabileceğini varsayamazdım tabii.

Yıllar tozu giyinmişti bir kez...

Geçmiş kavramının ne çok yazıda soluk alıp verdiğini gördüm. Gördüm de, onca yürek ve beyin ürününün insanlara, yaşama ve doğaya ne kattığını sormadan geçemedim. Öyle ya, yazınsal metin; şiir, öykü, deneme, inceleme ve eleştiri ne denli bu dünyaya, bu yaşama ait? Ne denli şimdiden ve gelecekte esinli? Esintili? Acı tozlanmanın, sararmanın altındaki sayfalar; sözcüklerle, harflerle ve noktalama işaretleriyle kendine soruyordu sanki aynı soruyu. Yazmanın, yayımlatmanın çetrefil duygusunu tanıyan bir ‘yazma okuma mağduru’ olarak, (yeis değil) tedirginliğin en dibine düşmüş sayıyordum kendimi.

Gündelik işler arasında sürmüş yazı-yazın, yayım serüveni yaşamsal derslerle doludur hiç kuşkusuz. Herkes için üç aşığı beş yukarı öyledir. Sözcüklerin işlevi; tümcelerin atom bütünlüğündeki izlek etkisi, imge narinliği, kıvraklığı aranır özellikle. Şiirin, denemenin, öykünün artistik tavrı gözetilir... Aranan ne oranda bulunur ya da bulunmuştur? Esas ilgi konusu belki de o dirim belirtisi kaos şenliğidir. Anlaman anlamsızlık hamlelerinde, yaşamsal diye nitelenen girişimlerde olması... Yaşam sorunları içinde akıp giderken insanoğlu, kendi varlığını sorguluyor daha çok. Benzerinin, türdeşinin varlığı ya da yokluğu esintisiz gibidir neredeyse. Kimlik arayışı dünyasal kaosun kitasına düşmüştür bir kez. Yazmak, bir çeşit duyu-düşün arınmasıdır gerçi, ama müthiş bir bilinçaltı patlamasının patentiyi sunulur. Oysa söz konusu patlamanın etkinliği cılız kalmaktadır zamanda.

Yine de yazıdan vazgeçilemez. Yaşamsal seyri gereği, yaratım enerjisini de içerir çilesi... Toplumun yalnız üyesidir yazan. Yazarak kendinin, öncelikle kendinin labirentini arşınlamakta ve çıkış yolunu imge yordamıyla yoklamakta, inatla

ve umutla tozlanmayı üstlenmektedir. “Yazacağım da ne olacak” sorusunu öldürmüştür ta baştan... Kalan dizinin, satırın kurtarıcılığı yoktur çünkü.

Şiir yaşamın bir parçası olacakken (ya da kalabalıktan bazı kişiler öyle sanırken), yaşam şiirin dinamosu oluvermiştir. Gündelik sorunlar, hoyrat ayrıntılar şiirin önemli yanını işgal eder hale gelmiştir. Yalnız benim için değil, hem şiir yazarların, hem de şiirle haşır neşir olanların (okur, eleştirmen kanadı) nezdinde yaşam şiirin aracı diye benimsenir hale geldi sanki. Yaşam sorunlarıyla, çatışma, çakışma ve örtüşmelerle... şiiri içselleştirmeli ama şiire yük olmadan, diyemeyiz. Yaşam, şiire yük olur istense de istenirse de. Çünkü şiirin ana besin kaynağıdır yaşam, doğayla birlikte. Her kavram gibi öznel kraterleriyle yük olacaktır. Bir döngüye varacak belki anlatımı ama, iş tavuk – yumurta ilişkisine benzetilebilir kolaylıkla. Zaman içinde kesintisiz, yani sonsuz med-cezir. Tıpkı yaşamı kapsayan, etkileyip ilerleten, zenginleştiren (her zaman olmasa da) öteki ilişkiler gibi. Zamanda iş, zamanda aşk, zamanda aş, zamanda başarı, zamanda ölüm... Neredeyse her kavram zaman ve tozlanma etkileşimine benzer eskime ağına dönüşüyor. Düşündükçe, söyledikçe, yazdıkça ve en kötüsü sustukça büyüyor söz konusu ağ.

Toz ve zaman; toz zaman, zamanda toz, tozda zaman, tozutan zaman... Eski dergileri karıştırırken, eski şiirlerimi ararken ayırımına vardım, zamanın ve tozun canımıza okumuş olduğunun. Tozun şiire ve ömre öldürücü darbeler vurmuş katı gerçekliğinin... İnsanoğlu zamanı yenmenin çarelerini, (hilelerini de tabii) tasarlarırken, virüs ambarı tozlara büründüğünü, bedenini ve kişiliğini mikrop saldırısına karşı savunmadığını anlayabilirdi belki, modernliğin aymazlık tuzağına takılmasa. Sonuçta, kendini de zamanı da yitirmekle sonsuz yenilgi kavramına tutsak duruma gelmiştir. Ne denli konuşursa konuşsun, yazarsa yazsın bu böyle; zaman toz eker üzerimize. Yaşamı ve şiiri korumanın yollarını aramak kalıyor geriye. Gündemde tutmakla, sevmekle, çok sevmekle ve onun sonucunda çok okumakla, ilgiyi kesmemekle yani.

Zamana, o arsız tozlanmaya karşı yaşamı şiire buluşturmaktan yanayım yine de... Tüm zorluğuna, saçma sapanlıklarına karşın varoluşun şiirsiz savunulamayacağını düşünerek, zamanı dert ediniyorum. Bu bir züğürt tesellisidir... Şiirsiz olmayacak, ne bu yaşam, ne o ölüm...

Yunus KORAY

DOLANI

I

tarlayı geçtim
ay geçti beni
dolani dolani

kustum gecede
otların üzerine

rakılıydım
yundum karanlıkta

II

güzün yüzü
harsız
sözcük çolpakta
zaman koruk
arsız

nasıl görebilir
bun'u
bön göz

III

ses
yok
hiç

Hayati BAKİ

zihin oyunları

UNUTMAK OYUNU, III

zihnini boşaltmak istiyor, kurtulmak için zamanın boşluğundan. nesnelere kışkırtıyor onu, kamaşıyor dili dönerken evin evecilliğine : kaniyor sandalye ayakları cam kırıkları konuşmanın ritimsiz sarkacında.

durmadan akıyor bakış âmi : gitsin diyor evet, gitsin diyor : yalvararak akıyor delirmenin uykusuz hâli, takılıp ayaklarına düşmesin diye : akıl yalvarıyor : ağacın hakkı için günün ve ışığın gecesi için : yokluğu için sözlerin.

aşk bu, yeniden : sabah eşliğinde giriyor eşliğinden kapının : sessizce fakat ağılıyor göstermeden gözlerini ve ellerine sarıyor onları : belleğinde ağırlığınca yeryüzü, yerinmeyle nerede duracağını bilmiyor kalbi.

doluyor istek anlamadan kendini, birden. — —

BAHÇE OYUNU, VII

çok yağmurlar yağıyordu : çamurlar bitip tükenmeyen : hayvan ölüleri : insan leşleri : ırmakları boğuyordu cesetler donmuş gözleriyle şişmiş gövdeleriyle : tahta atlar : omacalar : beton yığınları : kara paralar : ah : her şey kokuyordu : korkuya bulanana her şey kokuyordu : kusmuk : cenin : aşk : lağımlar akıyordu içinden insan bağırsaklarının : taşlar : yığılıyordu kemik yığınlarına hırsla ve şehvetle : böğürüyordu telaffuzu kahhar kelimeler : sefih : işaretler dilinin çocuklarıydı hün ve barbariyyün ilmiyle mücehhez olanlar : gûyâ çocuklardı bunlar :

acı içinde : vahşet devşiriyorlardı : yağmurlara karışıp uçurumlarda : şaşırıp külleniyordu akıl : kendine düğümleniyordu boğuntuyla : vahlarla : sufi tarih tahrir ettiğinde katli : ve ihata ettiğinde adımızı : yağmurlar yağıyordu : şafak patlamaya hazır yarılmaya toprak amade : pisliktiler :

bahçe içerdeydi : toz içinde. — —

BOYALI BULUT OYUNU, XIII

bu bulutu boyayalım : uyku olsun, ev olsun öteki bulut, sıcacık yumuşak : uyusun kuştüyü minderlerde, tırmalası ellerini. bu da kedi olsun : adı bulut olsun : kara bulut, yağsın bahçemize.

bu bulutu boyayalım : salıncak olsun, çocuk olsun, kaysın kaydırak oynasın parkta : dizleri kanasın boyasın çakıl taşlarını güneşin rengi : adı su olsun, yıkasın patilerini sonra.

bu bulutu boyayalım : çiçek olsun, içsin çimenlerin çiyini, dilini konuşsun kuşların : güvercin serçe kardeşlerini kovalasın : adı toprak olsun : anısı sonsuz.

bu bulutu boyayalım : rengârenk olsun, en çok mavi olsun, dinginliğin yurdu. deniz olsun, elbette deniz olsun adı : büyüsün zamanın kıyıcığında umutla, gizlice, usulca : usulca, gizlice.

bu bulutu boyayalım : serinlik olsun, gölge olsun öteki bulut, görkemli yaşam : çıksın ağaçlara korkusuz, baksın : bakmayı sever yukardan, yağmur olsun adı : çoğul damla, ırmak boylarında.

bu bulutu boyayalım : dirim olsun. — —

ŞİİR VE GERÇEKLIK

Salih BOLAT

Şiir konusunda genellikle şu biçimde özetlenebilen yaygın bir anlayış vardır : Şiir bize yaşadığımız dünyayı olduğundan başka türlü gösterir; duyduklarımızın, işittiklerimizin arkasında yatan daha esrarlı bir gerçeği bulur, sergiler...

İlk bakışta doğru gibi görünen bu anlayışın, biraz düşünüldüğünde ince ama yaşamın diyalektik bütünlüğü içinde kavranamamasından doğan önemli bir yanlışı taşıdığı görülecektir. Söz konusu anlayışın doğruluğunu kabullendiğimizde, dolaylı olarak şunları kabul etmiş olmaktadır :

1. Şiir, bir büyücünün bize sunduğu gizemli bir kokudur. Bu koku sayesinde başımız döner, kendimizden geçer,

gerçekliğin arkasında yatan daha gizemli, kimsenin bilmediği bir gerçeğin sırrına ereriz.

2. Biz, her zamanki tavrımızla olduğumuz yerde dururuz. Şiir adlı bir gözlüğü takar takmaz, birden dünyanın rengini ve biçimini her zamankinden farklı görmeye başlarız.

Yukarıdaki anlayışı kısaca değerlendirecek, birinci şıkta şiirin, insanları belli bir değişime soktuğu ortaya çıkar. Bu doğrudur. Ne var ki bu değişim, gizemli bir yolla olmaz. İkinci şıkta ise, insanı mekanik biçimde kavrayan bir anlayışın egemenliği söz konusudur. Oysa insan, sürekli değişimi ve gelişimi içeren bir organizmadır. Bu açıdan insan ile kaynağını yaşamdan alan şiir arasındaki ilişki, dinamik ve süreç niteliğinde bir ilişkidir. İkinci şıkta belirtildiği gibi, tepeden inme bir ilişki değildir.

Konunun netliğe kavuşması için şu noktada anlaşmak gerek önce : Şiirin, yaşadığımız dünyayı olduğundan başka türlü göstermesi, gerçekliğin arkasında yatan daha esrarlı bir gerçek araması ne demektir. Şiir gerçekten böyle mi yapar? Örneğin Nâzım Hikmet, “*Kocalmağa alışıyorum, dünyanın en zor zanaatına / kapıları çalmağa son kere / durup durmadan ayrılığa...*” derken, ya da Edip Cansever, “*Yıllar geçmedi yıllar eskidi / Dokunduğum yerde kalıyorum / Yaşlı bir kelebek gibi...*” derken, dünyayı başka bir türlü göstermek, daha esrarlı bir gerçek aramak çabasında mıydılar?

Biz, günlük yaşantımız içinde bir nesnenin gerçek biçimini görmeksizin, onunla binlerce kez karşılaşmış olabiliriz. Ancak bizden onun biçimini ve yapısını betimlememiz istendiğinde şaşırır kalırız. Şiir bu boşluğu da doldurur. Dünya ile insan arasındaki yabancılaşmayı kırarak, onları birbirine yaklaştırır. Günlük yaşamında gerçekliğin görüngüleriyle belli bir uzaklıktan ilişkide bulunan insanlar, şiir yoluyla, gerçeklikle organik bir ilişkiye, içli dışlı bir ilişkiye girerler.

Sanatın gerçeklikle ilişkisine yansıtma kuramı açısından bakarsak, yaratma sürecinde şiirin, öteki edebiyat sanatlarından farklı olarak, gerçeklikle doğrudan, ilişkide olduğu görülür. Gerçekten de edebiyat sanatlarının yaratma süreçlerini irdelediğimizde, örneğin romancının, bir özne olarak kendisini, ele aldığı gerçekliğin uzağında tutabildiği, kendini saklayabildiği görülür. Roman, gerçekliği yeniden üretme işlevini, daha çok dışsal özdeşimler kurarak yerine getirir. Buna karşın şiir, ancak ve ancak, eyleyen bir özne olan şairin kendi kendisinin ifadesidir. Çünkü şairle gerçeklik arasında ilişki doğrudan, katıksız ve dolaysız bir ilişkidir. Şair; imge, benzetme, eğretileme, alegori gibi araçların yardımıyla kurduğu şiir diliyle, gerçekliği oluşturan nesnelere tek tek kendilerini ve bu nesnelere arasındaki ilişkileri bozar, yeniden düzenler, denetler. Şiirin, gerçekliği oluşturan nesnelere, dolayısıyla gerçekliğin özüne nüfuz ederek, kaynağını oradan alması, genellikle onun gerçek dışı bir etkinlik olduğu sanısını yaratmıştır. Çünkü insanlar (özellikle yabancılaşma çağında), yukarıda da belirttiğimiz gibi, gerçekliğin görünen yanıyla, görgüsel (ampirik) bir ilişki içerisindeyler.

İnsan, ne fiziksel nesnelere gerçekliğinin düz ortamında, ne de tümüyle bireysel bir alanda yaşayabilir. Bu ikisinin de ötesinde yeni bir alan, plastik, müzikal ve şiirsel bir alan arar. Dünyayı görünen, sığ, donuk yüzüyle algılayan ve tanıyan insan, şiir aracılığı ile ırmağın dipteki akıntısını da görür. Bu ise, yukarıdaki anlayışın sözünü ettiği “esrarlı gerçek” değil, gerçeğin diyalektik halidir. Yoksa şiir gerçeği değiştirmez,

onu öz-biçim diyalektik bütünlüğüyle kavrar. Böylece şiir, gerçekliği yaşanılır kılar.

Faize ÖZDEMİRCİLER

DUVARLAR

Bir ev kedisi kumunu nasıl kazırsa
öyle kazıyorum sokakları, beyaz güllerin
tozunu yalar vaziyette rastlıyorum kendime
sonra ah! kime, nasıl anlatsam, nazara karşı
zeytin yaprağı hâlâ iyi geliyor bana.

ak sakallı adamlar çocuk! çöl olmasın
pankartları asıyorlar şehrin işeme duvarına
dönmüş tarihi surlarına. yaşlı çocuklar
müneccim! vardır elbet mecaz bir anlamı
mendil satmanın da.

sevgilimin çiçek versiyonuymuş gibi
davranıyorum nergislere. çingenele
hüzünlü ama oynak *nihavent longa*.

neden onların elinden pahalı geliyor çiçekler,
teneke saksıları seviyor diye neden aşağıladık
sardunyayı, balkon kabul etmedi dedik
mütemadiyen

ah kavaklar! eğri durmasalar da doğruyu
söylüyorlar. çok yaşa demeyi unuttuğum
bir hapsirmeydi aşk, polenlerin marifetiydi
hüzün sandığım nem.

lütfen manolya, dallarının arasından sızan
kırmızı ışığı günlerce göremediğimi
söyleme kavaklara!

ben daldırma usulü yaseminler yetiştirirken
teneke yüreğimde, sen ada evlerinde kurtarıcı
fotoğrafi gibi asılı duruyorsun, üstünü artist

*her aşk gibi bizimki de benzeyecekti
doğduğu yerin duvarlarına...*

KIZAN YAZI

Mehmet Mümtaz TUZCU

Geçen yaz, yeni tanıştığım şiir tiryakisi bir genç adamın sınımsız bir sözünden aldığım dürtüyle *Yalan Yazın Yelleri*'ni, *Bulvar Resimleri*'ni, sayfalarını bir bir çevirip taramıştım. “Hangi okur, hangi şair, hangi dost hangi şiir(ler)e takmıştı”yı tarıyordum. Belleğimin koruyup geriye verdikleri beni bile afallattıydı doğrusu. Bir, iki, üç, hatta daha çok kişinin adlarını yazdığım oldu şiir başlıklarının yanına.

“Bir şiirinizi nasıl yazdığınızı anlatın” ödevi için de bir kez daha yaptım aynı işi. İlk fark ettiğim şu oldu : her şiirin kaynağında bir *insan resmi* var bende. En az *bir* resim ve

mutlaka *insan resmi*. Ne var ki şiir, onunla kâğıt üstünde tanışan okur için, çoğu kez böyle bir resim taşıyor içinde. Tipler, kişiler, çevremizde dolanıp, kırık, bulanık dönüşleriyle dege çarpa satırlar koparırlar hep bizden. Şiiri yazdıran kişi kimi vakit sımsıkı saklanır bir yerlerde. Kimi gün de boy gösterip başkişisi olur şiirin. Dün gece öne çıkıp kendini seçtiren şiir, bu ikinci türdendi : *Bir portre-şiir. Dört-beş kişiden kopup birikmiş parçalardan bir tutuşma ânında kurgulanmış tek kişi*.

Asfaltı ergitip katran etmiş bir öğle. Plajı kaldırımından ayıran bodur duvarın dibinde yarıyatık bir adam. Sırtında beş gömlek belki üst üste. Altında lekeli don. Çatlak topuklarından biriyle kumları tekmeleyip bir sancıyı kazıyor. *Marmaris. Ağustos 76*. Samyeli korkusuyla metal parçaları takmıyor çıplaklar. Lekelenmemek için. Bir kez daha oralardan geçiyorum az sonra. Aradığım biri var. Arayıp bulamadığım. Saçındaki bin yazla yazlarımı dağlayan!.. Adam öte yakasına yatmış duvarın. Kabuksu ayakları gövdesine çekilmiş. Eli, kasığındaki cinneti avuçluyor. Varlığı, acı bir diken gibi saplanıyor kıyıdaki cıvıltıya.

Çırılçıplak çığlıklar cıvıyor yanan kumda. Kızgın sahil vermedi aradığımı : saçları gün ışığı, gül gülüşlü bir gonca! Ak kumda serin köpük, gövdesi yelden ince! Elimi uzatsaydım tutardı bir yıl önce. Ama uzatmamıştım. Gece gene arayacağım onu. Yazlık sinamaların çıkışlarında, pansiyonların bahçelerinde, kıyıdaki akşam yemeklerinde. Eski restoranda belki, kalenin arkasında.

İlk dize tastamam geldi, tam çarşıya saparken :
“Tüylü incir, kumlu kavun... ne bulsa yiyecek!”

Devam edecek gibi. Bir dükkâna dalıyorum. İki yaprak kâğıt, ucuz bir kalem. Oturacak yer de buldum gölgede. Cehennemde bu sağnak, kaçarsa ayıp olacak! Derken ikinci dize :

“Kumulun gölgesinde gizlenen köpek”

İlkinin tam altına yazıyorum onu da.

Acı kural mutlaktır ne yazık ki : yaşam yırtıldıkça semirir şiir! Duvar dibi köpeğinin kirleten karasına bir görüntü bitişiyor ansızın :

Pırıl pırıl bir ilkbahar sabahı. Sağlık Sokak’tan çıktık, karşıya geçiyoruz. Bulvarın köşesinde bir adam inanılmaz hareketler yapıyor. *Ankara, 1973*. Koca koca halkalar çiziyor kollarıyla, ayaklarını yükseklerle kaldırıp indiriyor. Yitirilmiş aklın sunduğu bu resital, olaydaki trajiği tuhaf bir biçimde yumuşatıp hafifletiyor da bir yerde. Fakat göğse kaldırılan bacak, nacak gibi yarıyor arkadaşımın göğsünü. “Aman Allahım,” diyor, “delilik ne korkunç şey!” Sonra da yineleyip duruyor bu tümceyi, birden renk değiştirmiş allak bullak yüzüyle. Sürpriz-görüntü etki yapmıyor bende. Ne kırık, ne onarık! Hiçbir şey umurumda değil o sabah. Ama dostumun dehşeti, yanı başımda yaşadığı o kısacık fakat derin sarsıntı, o kazılıp kalmış bende.

Karşıyaka İskelesi’nin önünde, en çok da yaz ayları, kızgın öğle saatlerinde, çabuk çabuk, yüksek sesle, hiç durmadan konuşan; tek lafı anlaşılmayan; hem konuşan hem dolaşan, döne döne daralan bir küçücük adam vardı. Kimseyi görmez, hiçbir şeyi duymazdı. Bir gün birdenbire çizdiği çemberden çıkıp bilet kuyruğunun sonundaki kadına saldırmıştı. Genç kadının çığlığı, yüzündeki o korku...

Üçüncü resim üçüncü dizeden önce geldi. Düşündüm kaldım bir süre. Derken *bile-isteye bir resim de ben çağırdım işe koyulmadan önce*.

Saçları kül beyazı genç bir iskelet, işitmeden, görmeden gidiyor sokaklarda. “Bir kız sevmiş, çok sevmiş, çok istemiş ama anneyle baba istememişler kızı.”

Yarım saat kadar sonra, şiir, son biçimini alarak tamamlanmıştı bile önümdeki kâğıtta. Dokuz yıl sonra ilk kitabıma, *Yalan Yazın Yelleri*’ne (“*Sevda Adıyla*” başlıklı bölüme) aldığım “*Köpek*” şiiri böyle yazıldıydı işte, Marmaris’te, bir kahvede, yirmi üç sene önce.

KÖPEK

İskelenin üstüne kızlar oturmuş
Denize sarkıtmışlar çıplak ayaklarını

Güneşin sofrasına kaldırır bacağı
Patlak pabuçlarını boyatmak için
Salyası hep öyle sımsıkı dişlerinde

Tamtamlarla uyanır sabahın çingenesi
Küçük haydut beynine vurdukça tokmağını
Kanlı elleri gibi, öylece göz önünde
Mor paslı zincirine asılır azgın suyun

Tüylü incir, kumlu kavun... ne bulsa yiyecek!

Kumulun gölgesinde gizlenen köpek
Kesik bir tavuk ayağıyla oynar hep
Dürbünüyle çektikçe çıplak eti uzaktan

Çekilmez bir koku taşır beraberinde

Sert tetikli silâhları severmiş gençliğinde
Bıyıklarını kesip nasıl da gençleşecek
Tükrüğün getirdiği şu tortu birikmese

İskele meydanında böyle her gece
Bağıra çağıra neler anlatır bize
Yosunlu pınarımdan içtikçe lâmbaların

Silirse şu kadınlar şu kalabalık
Çıplak ayaklarıyla boynuna basmasalar
Dev sinek hortumuyla soğurmasa kanını
Beynini çıldırtan su karnından akıp gitse

Mehmet Mümtaz TUZCU

SÖZ’ÜN BAZEN TÜKENDİĞİ NOKTA

Cihan OĞUZ

Öyle bir kavşak var mı gerçekten? Hayatın zaten kendiliğinden yazıladuran *dizesiz şiiri* ile yazı’nın sona doğru yöneldikçe kavramaya başladığı *hayatsız mecrası* ne vakit çatışacak? Duygularımız, *somut hayatın* külliye *tkadığı* ömür cehennemi ile *soyut dünyanın* inatla düşlerdeki gerçeğe uzanıp yakaladığı geçici rehabet arasındaki *sıratın* ortasında bocalayıp duruyor! Şiirin dünyaya gözlerini ilk açtığı ve son kez yumduğu nokta da bu zaten.

Bizim dışımızda biçimlenmiş çerçevelerde duran o zoraki tebensüm de bu yüzden belki : Sancı çeken birkaç aylık bebeğin gülüyormuş gibi poz vermesi!

O tebensümün izdüşümünde, bir ömrün gökyüzüne sığması neredeyse imkânsız bulut kümeleri dolaşiyor. Kâh kortej halinde bembeyaz geçip zaman zaman yalancı çoşkulara sürüklüyor bizi, kâh simsiyah şapkalar halinde selamlayıp uğursuzlukta buluşturuyor.

Şiirin *bilerek* seçtiği bu cehennem, istediği kadar somut hayatın keşmekeşinde yuvarlanıp dursun : Şairler, *zebanisiz* yaşayamaz!

Ama dönüp baktığımızda, şiirdeki söz'ün, dizenin bazen tükendiği, kendini ifade etmek için çaba göstermeye yeltenmediği bir nokta var ki, oraya bütün hüznün tanecikleri sağanak halinde doluyor : Aşk.

Hangi şiiri yazarsanız yazın, hangi dizelerle feryat etmeye çalışırsanız çalışın, hangi imkânsıza koşmaya çabalarsanız çabalayın, söz'ün artık bittiği o kavşak hep kalbinize bir ömür boyu mesafede olacak.

Mustafa OCAK

GİZ

zaman bir giz güzelliğinde akıyordu
öykü'den bir kalıp oturtmuşsun dudaklarına
şiirse burnunu kıvrıyordu
o kadar büyümüşün büyülüydü tafran

oysa suyun kırılığandı yüzü
avucunun içinde bir kevgir geçirgenliği
iyiyi, kötüyü, en kötüyü
her şeyi süzerek bir biçimde
topladı zaman
kendinde yenileni böyle tüketti işte

mayalı sevgilerin, tuzlu perhizlerin açmazı
sarılmış diş diplerinde bronz bir gürültüydü
beyninin çok sesli toro'sunu
bir gün gitmenin gonguna vurdun
buzdan bir korkuluğa dondu
göğün damına açılan yaprak
ve düşürdü renklerini
senli-sonsuz bir rüzgâr

zaman bir giz güzelliğinde akıyordu
artık o unutulmuş günlerin
kucaklanmış mutluluğundan
birkaç söz ısıtılabildin ancak...

Hilmi HAŞAL

GÜZ GİDERKEN

üzerimizde akşamın sığırcık sürüsü : başıboş an
(ve sararan yapraklar...)
aramızda Berlin duvarı gibi duruyor alacakaranlık
yavaş yavaş bulutsu akış, gürültüyle şiir...

ne var bunda diyorum içimden
canım gülüm, zaman denen sanı zaten uçurumdur

insanlarla yaşam arasında, pandomim ve alkış...
aşklarla melek kuşlar arasında, kışlar arasında
gerçekle 'saman alevi' yalan arasında...

aramızda en kışkırtıcı bağlaç, sonsuz mor uzaklık
yürekerimizin yamacı, güzel insanlar ve susku : an
(ki güzel öykü her biri...)
son silahıdır şiir gibi, bu şamanın son hakkı... an.

geçip gitmiştir sığırcık sürüsü, artık zifiri karanlık
gökyüzünde acı boşluk sanki, beklenti : aşk aramızda
(ve sararan yapraklar...)

aramızda Çin seddi gibi duruyor neon yapaylığı; soğuk
gizli gizli ağlamasına, diyor kente Tophane etekleri
zaman denen kanı zaten uçurumdur, en bayat sözcük...

açıkta üşür aşklar, diyor üstünü örtün, gizliyse sıcak
kalır, çünkü yaşarsa öyle yeni hep, sıcak yaşar ten ve tin
külhan yuvadır; uyuyan topaç için hayat köz kalmakla kün
aramızda zarlanan umut, yalan olamaz gümüşü sevişme...

bütün renkler oraya teşne; Keşiş'in etekleri gizliden çiğ
tane tane kar tomurcuklanması belki, çok yinelenen düş belki
(en usta ölüm dizlerinde; ve sararan yapraklar...)
ölmek için tarih çok bu şamana, canım gülüm, ölmesin aşk
ve bu masal : var mıydık, yok muyduk ece sinede, kurgu
hayat gecedir çünkü, ölüm gecedir; ama gözlerin gündüz...
kal...

ÖZEL EK :

ŞİİRİMİZDE UFUK TURU (1999)

Haz. İHSAN ÜREN

Koordinasyon	:	Serdar Ünver (Tel : 0532 - 742 14 24)
Dizgi - Baskı	:	Melih Elal (Faks : 0 224 - 442 92 14)
Katkıda Bulunanlar	:	Mustafa Durak, Nadir Gezer, Hilmi Haşal, İhsan Üren
Sahibi	:	U. Ü. Eğitim Fakültesi Adına Prof. Dr. Ali Özçelebi
Yönetim Yeri	:	324 Numaralı Oda
Yazışma Adresi	:	Ramis DARA P. K. 68 16371 Ulucami - BURSA

Aylık edebiyat dergisi *Akatalpa* Ocak 2000'de Bursa'da kurulmuştur.